

**РЕАЛІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ
ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПЕДАГОГІЧНИХ
УНІВЕРСИТЕТАХ**

**IMPLEMENTATION OF ORGANIZATIONAL METHODS FORM
THE AESTHETIC CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS
IN PEDAGOGICAL UNIVERSITY**

Резюме. У статті висвітлено проблему формування естетичної культури педагогів-художників в педагогічних університетах; визначено сутність організаційно-методичної системи формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; окреслено структурні й функціональні компоненти, представлено основні етапи її реалізації.

Ключові слова. Естетична культура, майбутній учитель образотворчого мистецтва, організаційно-методична система, художньо-педагогічна підготовка, педагогічний університет.

Резюме. В статье освещена проблема формирования эстетической культуры педагогов-художников в педагогических университетах; определена сущность организационно-методической системы формирования эстетической культуры будущих учителей изобразительного искусства; очерчены структурные и функциональные компоненты, представлены основные этапы ее реализации.

Ключевые слова. Эстетическая культура, будущий учитель изобразительного искусства, организационно-методическая система, художественно-педагогическая подготовка, педагогический университет.

Autor (G. Sotska)

Summary. The article deals with the problem of the formation of aesthetic culture of teachers teaching artists in universities; the essence of organizational and technical system of formation of aesthetic culture of the future teachers of the fine arts; outlines the structural and functional components, presented the main stages of its implementation.

Key words. Aesthetic culture, the future teacher of fine arts, organizational and methodical system, artistic and pedagogical training, teaching university.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів у сучасному світі окреслюється нова парадигма розвитку національної освіти України, що передбачає інноваційні зміни у системі професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах на засадах гуманізації, гуманітаризації, культуровідповідності та філософії людиноцентризму. Сьогодні суспільство відчуває нагальну потребу у естетично розвинених особистостях з активною творчою позицією, сформованих на морально-естетичних цінностях, здатних до саморозвитку протягом життя. Це зумовлено тим, що в сучасному соціумі спостерігаються негативні тенденції, пов'язані з витисненням естетичного начала з різних аспектів людського буття, прагматизацією свідомості та деперсоналізацією особистості, невілюванням краси людського життя. У зв'язку з цим актуалізується проблема естетизації різних вимірів суспільства та більш активного використання впливу прекрасного в усіх сферах життєдіяльності людини.

У контексті пошуку шляхів розв'язання означеної проблеми сучасна мистецька освіта акцентує увагу на підготовці вчителя образотворчого мистецтва інноваційного типу – "людини естетичної культури" як творця і транслятора загальнолюдської та національної культури, здатного до

творчого самовиявлення та естетичної самореалізації у художньо-педагогічній діяльності.

Відповідно соціальною місією діяльності педагогічних університетів має стати не лише підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до виконання окреслених освітньо-кваліфікаційною характеристикою професійних функцій і завдань, але й формування їх як естетично розвинених, високоінтелектуальних та висококультурних фахівців, які є носіями професійних, духовних, моральних, культурних і національних цінностей.

Враховуючи те, що естетична культура вчителя формується не механічно, а в результаті величезної внутрішньої роботи розуму, почуттів і волі, повсякденної праці, необхідно перетворити професійну художньо-педагогічну підготовку майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах на організаційно-методичну систему формування їхньої естетичної культури.

Проблема естетичної культури особистості протягом тривало часу була предметом уваги українських і зарубіжних філософів, мистецтвознавців, культурологів, педагогів, психологів. Праці А. Бурова, Ю. Борева, М. Бахтіна, О. Государевої, І.Зязюна, М. Кагана, А. Коникова, М. Киященка, В. Ліпського, А. Пірадова, В. Самохвалової, О. Уледова, Ю. Фохт-Бабушкіна та ін. присвячені розкриттю філософсько-естетичних аспектів естетичної культури особистості в цілісній структурі загальної культури. Психологічні аспекти естетичної культури досліджували В. Барабанщиков, Г. Костюк, В. Моляко, Н. Медведєва, Б. Теплов, Б. Мейлах, Л. Рубінштейн, В. Скатерщиков, П. Якобсон та ін. Проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів засобами мистецтва розглядали М. Галкіна, Н. Дьячкова, І. Зайцева, І. Мінайлоба, Г. Падалка, Л. Побережна, Я. Сопіна, В. Титаренко, Л. Фірсова, Г. Шевченко О. Шевнюк та ін.

Незважаючи на посилений інтерес вчених до проблеми формування естетичної культури майбутніх педагогів, недослідженою проблемою залишається формування естетичної культури особистості майбутніх

учителів образотворчого мистецтва основі перетворення їхньої художньо-професійної підготовки на організаційно-методичну систему формування в них цього інтегрованого утворення, яка поєднує особистісні та професійні якості особистості.

Мета статті – обґрунтувати та висвітлити етапи реалізації організаційно-методичної системи формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах.

Завдання. Визначити сутність організаційно-методичної системи формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах і охарактеризувати етапи її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-методичну систему формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва ми розглядаємо як упорядковану сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, що складають цілісне утворення, яке має інтегральні властивості та підпорядковується меті формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Ця система зумовлює єдність стійких взаємозв'язків між її структурними та функціональними елементами, а також включає: *цільову підструктуру* (соціальне замовлення, мета, завдання, підходи (аксіологічний, культурологічний, діяльнісний, інтеграційний, компетентнісний), принципи (методологічні, психологічні, художньо-педагогічні, методичні)), яка узгоджується з ціле-мотиваційним функціональним компонентом; *змістову підструктуру*, яка охоплює зміст напрямів художньо-педагогічної підготовки (теоретична, практична, самостійна) та діяльності (естетико-педагогічна, художньо-педагогічна, художньо-естетична, естетико-екологічна, позанавчальна художньо-естетична) майбутніх учителів образотворчого мистецтва, у процесі якої формується їхня естетична культура, що узгоджується зі змістово-проектувальним функціональним компонентом; *організаційну підструктуру* (форми (традиційні, нетрадиційні) і методи

(традиційні, інтерактивні, художньо-педагогічні, художньо-естетичні), яка узгоджується з організаційно-діяльнісним функціональним компонентом; *підструктура педагогічних умов та навчально-методичного забезпечення* процесу художньо-педагогічної підготовки студентів, яка узгоджується з корегувально-регулятивним функціональним компонентом; *підструктуру очікуваного педагогічного результату*, що визначає, яким має стати майбутній вчитель образотворчого мистецтва зі сформованою естетичною культурою.

Система формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах вирізняється від традиційної наскрізною естетизацією навчального процесу, реалізовану за допомогою технології формування естетичної культури, що забезпечує загальноосвітню, загальнокультурну, психолого-педагогічну, методичну основу для цілісного формування складових (аксіологічної, когнітивної, афективної та праксеологічної) естетичної культури та її художньо-педагогічної підготовки студентів.

Реалізується організаційно-методична система протягом трьох етапів: *мотиваційно-стимулюючого, естетико-професіоналізуючого та творчо-реалізуючого.*

Мотиваційно-стимулюючий етап спрямовується на забезпечення умов для засвоєння студентами і трансформацію естетико-педагогічних цінностей у власну ціннісну систему, а також у майбутній художньо-педагогічній діяльності; на набуття естетико-педагогічних знань, умінь та навичок; на формування позитивного ставлення до розвитку власної естетичної культури та активізацію потреби майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у самостійній естетичній художньо-педагогічній діяльності.

Уможлиблюється це шляхом педагогічно доцільного доповнення змісту дисциплін суспільно-гуманітарного, психолого-педагогічного, природничо-математичного та фахового циклів естетичним компонентом, що сприяє зростанню особистісної зацікавленості до процесу навчання, емоційно-

ціннісному осмисленню естетичної спрямованості майбутньої художньо-педагогічної діяльності, формуванню особистісної потреби у сприйнятті, споживанні і створенні естетичних цінностей.

На естетико-професіоналізуючому етапі студенти оволодівають естетичними, мистецтвознавчими, культурологічними знаннями та вміннями з метою використання їх у формуванні власної естетичної культури й естетичної культури своїх учнів; відбувається розвиток компонентів естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва відповідно до її структури; студенти залучаються до творчої естетико-педагогічної діяльності з метою збагачення їхнього естетичного досвіду, у процесі якої проявляється їхня естетична активність, спрямованість до самостійного творчого пошуку та естетичної самореалізації у художньо-професійній діяльності. Цьому сприяє опанування студентами елективного спецкурсу "Естетична культура майбутнього вчителя образотворчого мистецтва", який має інтегративний характер та передбачає інтеграцію змісту на міждисциплінарному (синтез знань з філософії, естетики, культурології, психології, образотворчого мистецтва, педагогіки) та внутрішньопредметному (синтез теоретичних знань та практичних умінь з рисунку, живопису, композиції, кольорознавства, декоративно-ужиткового мистецтва, історії мистецтв) рівнях. У результаті студенти отримують не калейдоскопічні знання, а цілісне сприйняття світу, відображене в різних видах образотворчого мистецтва, тим самим отримують цілісне гуманітарне знання.

Теоретичні знання та практичні уміння, отримані студентами під час вивчення спецкурсу "Естетична культура майбутнього вчителя образотворчого мистецтва", реалізуються у процесі спецпрактикуму "Творчі естетико-педагогічні майстерні", метою якого є розвиток емоційно-естетичної сфери, естетичної свідомості, здатності і потреби сприймати і перетворювати дійсність за законами краси, уміння реалізувати свій естетичний досвід у педагогічній діяльності. У змісті спецпрактикуму

представлено три варіанти майстерень: естетико-педагогічна, естетико-художня та естетико-екологічна. Творчі естетико-педагогічні майстерні як форма навчання створює умови для сходження кожного студента до нового знання і нового естетичного досвіду шляхом самостійного або колективного відкриття.

Цінність творчих естетико-педагогічних майстерень у формуванні естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у тому, що у майстерні акцентується увага на творчій діяльності кожної особистості студента й усвідомленні ним закономірностей цієї діяльності. Майстерня – не заняття, у майстерні відбувається "проживання".

Зміст творчих естетико-педагогічних майстерень передбачає неперервну зміну творчих видів естетичної діяльності відповідно до мети поставлених завдань та охоплює систему вправ-клаузур, художньо-творчих вправ, тренінгів, творчих завдань, розробку мистецьких та естетико-педагогічних проектів. Це сприяє формуванню фахівця як естетично розвиненої особистості, яка наділена сформованою емоційно-естетичною сприйнятливістю, естетично-професійною компетентністю педагога-художника, здатного до творчого самовираження та самореалізації у професійно-педагогічній діяльності.

На *творчо-реалізуючому* етапі забезпечується творча реалізація набутого студентами естетико-педагогічного досвіду в період проходження пленерної та педагогічних практик, а також у позанавчальній художньо-естетичній діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Пленерна практика спрямовується на виконання майбутніми учителями образотворчого мистецтва естетично-художніх завдань: від підготовчих етюдів (зображення окремих об'єктів пейзажу, фрагментів рослинного світу тощо) до композиційно-тематичних завдань за мотивами оточуючої дійсності, створення, наприклад, інсталяції "Мій слід" (слід людської присутності) та "Пейзажного перформанса" з метою особистісного усвідомлення можливості гармонійного співіснування з навколишньою

природою, формування у майбутніх учителів образотворчого мистецтва гуманно-творчого ставлення до неї як до естетичного суб'єкта взаємодії та уявлення про природу як джерела естетичних переживань і естетичних цінностей.

У ході пропедевтичної практики студенти знайомляться з діяльністю вчителів образотворчого мистецтва щодо естетичної організації навчально-виховного процесу в сучасній школі; здійснюється формування позитивно-активного ставлення до розвитку в учнів естетичного (художнього) смаку як здатності відчувати і сприймати пластичні мистецтва в усьому різноманітті їх видів і жанрів, освоювати мультикультурну картину сучасного світу.

Під час педагогічної практика студенти розробляють і проводять пробні й контрольні уроки з образотворчого мистецтва, в ході яких особлива увага звертається на самостійний добір естетичних методів і прийомів художньо-естетичного навчання учнів; на естетичну спрямованість спілкування в системі "учитель – твор образотворчого мистецтва – учень"; естетичну спрямованість педагогічних дій, а також на уміння емоційно-образно викласти навчальний матеріал.

Переддипломна педагогічна практика, яка характеризується високим ступенем самосвідомості і відповідальності студентів, розширенням обсягу і складності змісту художньо-естетичної роботи спрямовується на: проектування студентами художньо-педагогічної діяльності на основі використання потужного естетичного потенціалу образотворчого мистецтва; розширення їхніх психолого-педагогічних, художньо-педагогічних, естетичних, культурологічних та художніх (фахових) знань і на формування вміння використовувати їх у навчально-виховному процесі; збагачення педагогічного арсеналу художньо-естетичних форм, методів та прийомів художньо-педагогічної діяльності на основі використання технологій естетичного виховання; творчу реалізацію студентами отриманого естетико-педагогічного досвіду у навчально-виховному процесі; поглиблення

професійного інтересу до естетичної самоосвіти та подальшого естетичного саморозвитку.

Враховуючи той факт, що професія вчителя образотворчого мистецтва не можлива без творчого самовираження, творчої самореалізації, вияву власного художньо-естетичного потенціалу, студенти активно залучаються до позанавчальної художньо-естетичної діяльності, яка передбачає застосування різноманітних форм: включення до естетично-перетворюючої діяльності у процесі естетичного оформлення аудиторій, ненавчальних приміщень, художніх майстерень, виставкових залів; організація і проведення художньо-естетичних інсталяцій та перформанса; залучення студентів до проектування, оформлення та проведення виставок, виставок-лекцій, художніх виставок студентських робіт, дитячих мистецьких вернісажів; організації та проведення тематичних вечорів, художніх віталень; екскурсій до музеїв, відвідування художніх виставок та майстерень художників.

Педагогічна цінність цих форм позанавчальної художньо-естетичної діяльності полягає у тому, що вони дозволяють майбутнім учителям образотворчого мистецтва проявити творчу свободу у прояві естетичного потенціалу з урахуванням їхнього інтересу та потреби у художньо-естетичному самовираженні. Залучення студентів до різних видів позанавчальної художньо-естетичної діяльності є важливою умовою подальшого формування їхньої естетичної культури, оскільки надає їм можливість усвідомленого вибору індивідуальної естетико-освітньої та художньо-професійної траєкторії подальшого розвитку власної естетичної культури, дозволяє проявити свою естетико-професійну компетентність, спрямовує на індивідуальне художньо-естетичне самовираження, самостійність та ініціативність, сприяє реалізації творчого потенціалу у художньо-естетичній діяльності, участі у створенні оточуючого світу за законами краси, спонукає до естетичного самовдосконалення

Висновки. Таким чином, очікуваний результат реалізації організаційно-методичної системи формування естетичної культури

майбутніх учителів образотворчого мистецтва – естетично розвинена особистість педагога-художника, який наділений сформованою емоційно-естетичною сприйнятливістю, естетично-професійною компетентністю, здатний до творчого самовираження та самореалізації у професійно-педагогічній діяльності.

Література:

1. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – 192 с.
2. Лігоцький А.О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем / А.О. Лігоцький. – К.: Техніка, 1997. – 210 с.
3. Сластенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. - М.: Издательский центр "Академия", 2002. - 576 с.
4. Эстетическая культура / РАН Инт-т философии [Рук. авт. кол Н.И. Киященко; Отв. ред. И.А. Конигов]. – М., 1996. – 258 с.